

OPINIA PRAWNA

dotycząca oceny prawnej art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt w świetle Rozporządzenia Rady (WE) Nr 1099/2009 z dnia 24 września 2009 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania, przygotowana na zlecenie Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej przez prof. nadzw. dr hab. Annę Młynarską-Sobaczewską, zwaną dalej: „Opiniujący”.

I. PODSTAWY PRAWNE

- a. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.), zwana dalej: „Konstytucja”;
- b. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) (Dz.Urz. UE C 83/47), zwany dalej: „TFUE”;
- c. Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) (Dz.Urz. UE C 83/13), zwany dalej: „TUE”;
- d. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (tekst jedn. dz.U. 2013, poz. 856 z późn. zm.), zwana dalej: „Ustawa” lub „uoz”;
- e. Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1099/2009 z dnia 24 września 2009 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania (Dz.U. UE L 303/1), zwane dalej: „Rozporządzenie”;
- f. Dyrektywa Rady 93/119/WE z dnia 22 grudnia 1993 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas uboju lub zabijania (Dz.U. UE L 340, z. 21), zwana dalej: „Dyrektywa”;

II. PRZEDMIOT OPINII

Niniejsza Opinia ma na celu rozstrzygnięcie, czy obowiązujący w Polsce bezwzględny zakaz uśmiercania zwierząt bez ich uprzedniego ogłuszenia wynikający z art. 34 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt jest zgodny z przepisami Rozporządzenia, w konsekwencji czy można go uznać za znajdujący zastosowanie w polskim porządku prawnym.

III. UWAGI WSTĘPNE DOTYCZĄCE ANALIZOWANEJ REGULACJI

Zakaz uśmiercania zwierząt bez uprzedniego ogłuszenia wynika z art. 34 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt, zgodnie z którym „Zwierzę kręgowce w ubojni może zostać uśmiercone tylko po uprzednim pozbawieniu świadomości przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje”.

Wymóg uprzedniego ogłuszenia zwierząt przed ich uśmierceniem początkowo nie miał w Polsce charakteru bezwzględnego. Art. 34 uoz w pierwotnym brzmieniu wprowadzał w ust. 5 odstępstwo w tym względzie, bowiem stanowił, iż wymóg uprzedniego ogłuszenia zwierząt przed ich uśmierceniem nie znajduje zastosowania przy poddawaniu zwierząt szczególnym sposobom uboju przewidzianym przez obrządki religijne (dalej: „ubój rytualny”).

Powyższy stan prawny uległ zmianie z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 6 czerwca 2002 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt (Dz. U. Nr 135, poz. 1141), na podstawie której art. 34 ust. 5 został skreślony. Tym samym, w przepisach rangi ustawowej brak było podstaw do wprowadzenia jakichkolwiek odstępstw od wymogu ogłuszenia zwierząt przed ich uśmierceniem.

Mimo powyższego, w rozporządzeniu z dnia 9 września 2004 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do zawodowego uboju oraz warunków i metod uboju i uśmiercania zwierząt (Dz.U. Nr 205 poz. 2102), Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi dopuścił wyjątek od obowiązku uprzedniego ogłuszenia w przypadku zwierząt jednokopytnych, przeżuwaczy, świń, królików i drobiu- w przypadku uboju przeprowadzanego zgodnie z obyczajami religijnymi zarejestrowanych związków wyznaniowych (§ 8 ust. 2 Rozporządzenia). Trybunał Konstytucyjny uznał powołany przepis za niezgodny z art. 34 ust. 1 i ust. 6 uoz oraz z art. 92 ust. 1 Konstytucji, który na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego (wyr. z

dnia 27 listopada 2012 r., sygn. U 4/12, dz. U. 2012, poz. 1365) utracił moc z dniem 31 grudnia 2012 r.

W konsekwencji, począwszy od dnia 1 stycznia 2013 r. przepisy krajowe nie przewidują żadnego wyjątku od obowiązkowego ogłuszania zwierząt przed ich uśmierceniem. Zważywszy, że data 1 stycznia 2013 r. stanowi jednocześnie termin początkowy stosowania Rozporządzenia, należy rozważyć, czy przepisy krajowe są zgodne w tym zakresie z regulacją unijną.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 zd. 1 Rozporządzenia „Zwierzęta są uśmiercane wyłącznie po uprzednim ogłuszeniu zgodnie z metodami i szczegółowymi wymogami związanymi ze stosowaniem tych metod, określonymi w załączniku I. Do chwili śmierci zwierzęta są utrzymywane w stanie nieprzytomności i niewrażliwości na bodźce”, natomiast art. 4 ust. 4 stanowi, że „w przypadku zwierząt poddawanych ubojowi według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne wymogi ust. 1 nie mają zastosowania, pod warunkiem że ubój ma miejsce w rzeźni”.

Jednocześnie w przepisach końcowych Rozporządzenia przewidziano możliwość utrzymania przepisów krajowych obowiązujących w momencie wprowadzenia w życie Rozporządzenia, służących zapewnieniu dalej idącej ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania niż wynikająca z Rozporządzenia, pod warunkiem dokonania odpowiedniej notyfikacji Komisji przed dniem 1 stycznia 2013 r.

Mając powyższe na uwadze należy rozważyć, czy wynikający z obowiązującej ustawy o ochronie zwierząt zakaz dokonywania uboju rytualnego jest zgodny z przepisami Rozporządzenia, a dokonana pismem z dnia 27 grudnia 2012 r. przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi notyfikacja Komisji Europejskiej o brzmieniu art. 34 ust. 1 uoz, skutkuje utrzymaniem przedmiotowego zakazu na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

IV. ANALIZA PRAWNA

Dokonanie oceny prawnej art. 34 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt wymaga odwołania się do charakteru prawnego rozporządzeń wydawanych przez kompetentne instytucje Unii Europejskiej oraz ich miejsca w porządku prawnym RP.

1. Charakter prawny Rozporządzeń Unii Europejskiej

Rozporządzenia unijne stanowią, obok dyrektyw i decyzji, jeden z rodzajów aktów prawnych o charakterze pochodnym, tj. aktów prawnych wydawanych przez instytucje Unii działające zgodnie z przyznanymi im kompetencjami w ramach poszczególnych filarów UE (por. M. Kenig-Witkowska i A. Łazowki: *Źródła Prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, (red.) M. Kenig-Witkowska, Warszawa 2008, s. 180). Są one aktami prawnymi o ogólnym zastosowaniu, które obowiązują w całości i podlegają bezpośredniemu stosowaniu w państwach członkowskich (art. 288 TFUE).

Określając charakter rozporządzeń najczęściej wskazuje się na ich ponadnarodowy charakter wynikający z bezpośredniej stosowalności w porządkach prawnych państw członków UE (por. M. Kenig-Witkowska i A. Łazowki: *Źródła Prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, (red.) M. Kenig-Witkowska, Warszawa 2008, s. 184). Cecha bezpośredniej stosowalności oznacza, że „**rozporządzenia stają się częścią prawa obowiązującego na terytorium państw członkowskich, a państwa te muszą zezwolić na ich bezpośrednie stosowanie (...)**” (por. wyr. Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dalej: „TSUE” w sprawie Orsolina Leonesio v. Ministerio dell’agricoltura e foreste, sygn. 93/71).

Rozporządzenia stanowią instrument ujednolicania prawa i należy je uznać za instrument „najgłębszej ingerencji prawodawcy wspólnotowego w porządku prawne państw członkowskich” (S. Biernat: *Źródła prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, (red.) J. Barcz, Warszawa 2006, s. 1-200).

Obowiązują one w całości, co oznacza, że państwa członkowskie nie mogą stosować ich w sposób selektywny, tak by ograniczyć skutki danego aktu prawnego z powołaniem się na sprzeczność z interesem narodowym danego państwa (por. wyr. TSUE w sprawie *Commission of the European Union v. Italian Republic*, sygn. 39/72).

Państwa członkowskie nie mogą również ustanawiać przepisów lub powoływać się na obowiązujące w porządku wewnętrznym regulacje (w braku wyraźnego upoważnienia) skutkujące modyfikacją przepisów rozporządzeń (por. wyr. TSUE w sprawie *NV Granaria Graaninkoopmaatschappij v. Produktschap voor Veevoeder*, sygn. 18/72). Co do zasady

należy wskazać, że w obszarze uregulowanym przepisami Rozporządzenia, państwa członkowskie powinny wręcz uchylić wcześniejsze regulacje niezgodne z regulacją unijną oraz powstrzymać się w przyszłości od wydawania aktów prawnych niezgodnych z wiążącym aktem prawnym. Jak wynika z art. 4 ust. 3 zd. 2 TUE „Państwa członkowskie podejmują wszelkie środki ogólne lub szczególne właściwe dla zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z Traktatów lub aktów instytucji Unii”.

Ewentualne zaniechanie państw członkowskich w powyższym zakresie nie ma jednak wpływu na moc prawną rozporządzeń, bowiem nie muszą one być w żaden sposób transponowane do prawa krajowego. W przypadku sprzeczności pomiędzy wewnętrznymi aktami prawnymi danego państwa członkowskiego a przepisami rozporządzenia, kolizja rozstrzygana jest w oparciu o zasadę pierwszeństwa wynikającą z art. 249 TWE.

Z powołanej zasady wynika, że wiążące źródła prawa unijnego, w tym rozporządzenia, mają pierwszeństwo przed prawem krajowym. Zasada ta rozciąga się na wszystkie przepisy prawa krajowego, bez względu na ich miejsce w hierarchii źródeł prawa danego państwa członkowskiego. W wyroku *Costa przeciwko E.N.E.L* (sygn. 6/64), Trybunał Sprawiedliwości UE potwierdził zasadę pierwszeństwa wskazując, że regulacja wynikająca z art. 249 TWE [art. 288 TFUE- przyp. Opiniującego] byłaby pozbawiona znaczenia, gdyby państwo mogło jednostronnie wyłączyć jego skutki za pomocą aktu prawnego, który miałby pierwszeństwo przed prawem wspólnotowym.

Podobnie w wyroku wydanym w sprawie o sygn. 106/77 TSUE zaznaczył, że „zgodnie z **zasadą pierwszeństwa prawa wspólnotowego postanowienia Traktatu i bezpośrednio obowiązujące akty prawne wydane przez instytucje wspólnotowe po ich wejściu w życie nie tylko automatycznie wyłączają stosowanie jakichkolwiek sprzecznych z nimi aktów prawa krajowego, ale również wykluczają przyjęcie przez parlament państwa członkowskiego nowych ustaw, które byłyby niezgodne z przepisami prawa wspólnotowego**”.

W cytowanym wyżej wyroku Trybunał Sprawiedliwości UE podniósł ponadto, że „nie do pogodzenia z wymogami wynikającymi z samej natury prawa wspólnotowego byłyby

przepisy krajowe, jak również praktyka legislacyjna, administracyjna lub sądowa, które prowadziłyby do zmniejszenia skuteczności prawa wspólnotowego (...)"

2. Miejsce rozporządzeń UE w hierarchii źródeł prawa w świetle obowiązującej Konstytucji

Szczególny charakter prawa stanowionego przez Unię Europejską, w tym w szczególności rozporządzeń, znajduje także potwierdzenie w przepisach obowiązującej Konstytucji.

Zgodnie z art. 90 ust. 1 Konstytucji „Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach”, natomiast art. 91 ust. 3 stanowi, że „jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami”.

Jak trafnie podsumował Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 11 maja 2005 r. (K 18/04, OTK-A 2005/5/49) art. 90 ust. 1 jest przejawem „suwerennego otwarcia się ustrojodawcy konstytucyjnego na możliwe (...) poszerzenie katalogu aktów prawa mającego powszechnie obowiązywać na terytorium RP. Powołany przepis stał się podstawą przekazania na podstawie Traktatu akcesyjnego z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. Urz. WE L nr 236, s. 33) określonych kompetencji Wspólnotom oraz Unii Europejskiej oraz uznaniu pierwszeństwa prawa stanowionego w ramach tych organizacji przed prawem krajowym (wyr. TK z 31 maja 2004 r., K 15/04, OTK-A 2004/5/47).

Konsekwencją powyższych regulacji, w szczególności art. 91 ust. 3 Konstytucji jest obowiązywanie na terytorium Polski obok norm (przepisów) stanowionych przez krajowego legislatora, także uregulowań (przepisów) kreowanych poza systemem krajowych (polskich) organów prawodawczych. „Ustrojodawca konstytucyjny świadomie więc przyjął, że system prawa obowiązujący na terytorium Rzeczypospolitej mieć będzie charakter wieloskładnikowy (...)" (K 18/04).

Jednocześnie w cytowanym wyżej wyroku Trybunał Konstytucyjny zauważył, że prawo unijne nie ma charakteru w pełni zewnętrznego wobec prawa krajowego. „W części stanowiącej prawo traktatowe powstaje ono przez akceptowanie traktatów zawartych przez wszystkie państwa członkowskie (w tym: Rzeczpospolitą Polską). W części zaś stanowiącej wspólnotowe prawo

stanowione (pochodne), kreowane jest ono przy udziale przedstawicieli rządów państw członkowskich (w tym: Polski)- w Radzie Unii Europejskiej oraz przedstawicieli obywateli europejskich (w tym: obywateli polskich)- w Parlamencie Europejskim. Na terenie Polski współobowiązują więc podsystemy regulacji prawnych, pochodzące z różnych centrów prawodawczych”.

Należy przy tym zaznaczyć, że ewentualna kolizja pomiędzy regulacjami pochodzącymi z centrów prawodawczych, o których mowa wyżej, powinna być rozstrzygana w oparciu o art. 91 ust. 3 Konstytucji, co oznacza pierwszeństwo wiążącego prawa UE w kolizji z prawem krajowym. A zatem rozporządzenia UE mają pierwszeństwo przed ustawami zawierającymi regulacje z nimi sprzeczne.

3. Ocena prawna art. 34 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt w świetle przepisów Rozporządzenia

Zakres przedmiotowy Rozporządzenia wyznacza art. 1, zgodnie z którym ustanawia ono przepisy dotyczące uśmiercania zwierząt hodowanych lub utrzymywanych w celu produkcji żywności, wełny, skóry, futer lub innych produktów, jak również uśmiercania zwierząt w celu zmniejszenia ich liczebności oraz działań związanych z uśmiercaniem.

Rozporządzenie znajduje ograniczone zastosowanie do ryb, uśmiercania z konieczności poza rzeźnią lub w sytuacjach, w których stosowanie jego przepisów spowodowałoby natychmiastowe i poważne zagrożenie dla zdrowia lub bezpieczeństwa ludzi. Stosowanie Rozporządzenia zostało natomiast wyłączone w przypadku uśmiercania zwierząt podczas eksperymentów naukowych przeprowadzanych pod nadzorem właściwego organu, podczas polowań lub rekreacyjnego łowienia ryb, podczas imprez kulturalnych lub sportowych, a ponadto do drobiu, królików i zajęcy poddawanych ubojowi przez ich właścicieli poza rzeźnią na potrzeby własnej domowej konsumpcji.

W myśl art. 4 ust. 1 Rozporządzenia „Zwierzęta są uśmiercane wyłącznie po uprzednim ogłuszeniu zgodnie z metodami i szczegółowymi wymogami związanymi ze stosowaniem tych metod określonymi w załączniku I. Do chwili śmierci zwierzęta są utrzymywane w stanie nieprzytomności i niewrażliwości na bodźce (...)”.

Z mocy ust. 4 wymogi określone w ust. 1 nie mają zastosowania w przypadku zwierząt poddawanych ubojowi według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne, pod warunkiem, że ubój ma miejsce w rzeźni.

Wprowadzony mocą art. 4 ust. 4 wyjątek uwzględnia obowiązek respektowania przez Unię Europejską wolności wyznania, prawa do uzewnętrzniania religii lub przekonań poprzez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i uczestniczenie w obrzędach (art. 10 Karty Praw Podstawowych UE).

Z powyższego wynika jednoznacznie, że w świetle Rozporządzenia zakaz uśmiercania zwierząt bez uprzedniego ogłuszania nie ma zastosowania do tzw. uboju rytualnego, tj. uboju zwierząt według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne. Wyjątek ten ma charakter bezwzględny i podyktowany jest koniecznością poszanowania przez Unię Europejską wolności zagwarantowanych w Karcie praw podstawowych.¹

Z uwzględnieniem wyżej przedstawionych uwag należy dokonywać wykładni art. 26 Rozporządzenia odnoszącego się do „bardziej restrykcyjnych przepisów krajowych” .

Mianowicie, na podstawie art. 26 ust. 1 Rozporządzenia państwa członkowskie uzyskały możliwość utrzymania przepisów krajowych, które służą zapewnieniu dalej idącej ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania, obowiązujących w momencie wprowadzania w życie Rozporządzenia, z zastrzeżeniem, że przed dniem 1 stycznia 2013 r. państwa członkowskie mają obowiązek powiadomienia Komisji o takich przepisach krajowych, która to poinformuje o nich pozostałe państwa członkowskie.

Ponadto, zgodnie z art. 26 ust. 2 Rozporządzenia „Państwa członkowskie mogą przyjąć przepisy krajowe, które służą zapewnieniu dalej idącej ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania w porównaniu z przepisami zawartymi w niniejszym rozporządzeniu, w następujących dziedzinach:

- a) uśmiercanie i działania związane z uśmiercaniem zwierząt poza rzeźnią;

---

¹ zgodnie z art. 6 traktatu „Unia uznaje prawa, wolności i zasady określone w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej z 7 grudnia 2000 r., w brzmieniu dostosowanym 12 grudnia 2007 roku w Strasburgu, która ma taką samą moc prawną jak Traktaty”.

- b) ubój i działania związane z uśmiercaniem zwierząt dzikich utrzymywanych w warunkach fermowych, zgodnie z definicją pkt 1.6 załącznika 1 do rozporządzenia (WE) nr 853/2004, w tym reniferów;
- c) ubój i działania związane z uśmiercaniem zwierząt zgodnie z art. 4 ust. 4”.

Powyższe regulacje odnoszą się do przepisów krajowych państw członkowskich zapewniających zwierzętom dalej idącą ochronę podczas ich uśmiercania niż wynikająca z Rozporządzenia, które bądź to obowiązują w momencie wprowadzenia Rozporządzenia w życie (art. 26 ust. 1), bądź które miałyby zostać przyjęte przez państwa członkowskie po tej dacie (art. 26 ust. 2).

Oceniając zgodność przepisów krajowych z przepisami Rozporządzenia należy jednak pamiętać, że przyznanie państwom członkowskim możliwości utrzymania lub wprowadzenia przepisów wewnętrznych, które służą zapewnieniu dalej idącej ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania w porównaniu z przepisami Rozporządzenia, nie oznacza, że państwa członkowskie są władne utrzymywać lub przyjmować środki modyfikujące skutki Rozporządzenia lub wykluczające osiągnięcie skutków przyjętej regulacji. Odmienny wniosek stałby bowiem w sprzeczności z charakterem prawnym rozporządzeń, które zgodnie z art. 288 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej „ma zasięg ogólny. Wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich”.

Powyższe przesądza, że państwa członkowskie nie są władne utrzymać przepisów krajowych, które stałyby w oczywistej sprzeczności z treścią Rozporządzenia oraz celem, dla którego zostało ono przyjęte.

W odniesieniu do tzw. uboju rytualnego należy wskazać na pkt 18 Preambuły do Rozporządzenia, który stanowi, iż „**ważne jest utrzymanie odstępstwa od ogłuszania zwierząt przed ubojem, pozostawiając jednak każdemu państwu członkowskiemu pewien poziom swobody**”. Brzmienie tego postanowienia powinno zostać uwzględnione przy dokonywaniu interpretacji przepisów Rozporządzenia, bowiem jak wynika z orzecznictwa TSUE „bezpośrednio obowiązująca część aktu jest nierozdzielnie związana z podstawą do jego wydania, a zatem podczas dokonywania jej wykładni, muszą być

brane pod uwagę podstawy, które doprowadziły do przyjęcia [danego aktu prawnego-przyp. Opiniującego]” (wyr. TSUE z dnia 15 maja 1997 r. w sprawie TWD v. Comission, sygn. C-3555/95).

W konsekwencji należy stwierdzić, że art. 4 ust. 4 Rozporządzenia ustawiający wyjątek od obowiązku ogłuszania zwierząt przed ich uśmiercaniem w przypadku uboju rytualnego, z jednej strony wyznacza minimalny standard ochrony zwierząt poddawanych ubojowi rytualnemu (musi on być dokonywany w rzeźni), a z drugiej przesądza o dopuszczalności takiego uboju.

Uwzględniając powyższe, art. 26 ust 1 w zw. z art. 4 ust. 4 Rozporządzenia należy odczytywać w ten sposób, że państwa członkowskie mogą utrzymać przepisy krajowe, które służą zapewnieniu dalej idącej ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania obowiązujące w momencie wprowadzania w życie Rozporządzenia, ale nie może to prowadzić do utrzymania zakazu uboju rytualnego.²

Podobnie, po wprowadzeniu w życie Rozporządzenia, państwa członkowskie będą mogły na podstawie art. 26 ust. 2 lit. c przyjąć dalej idące środki ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania w przypadku uboju rytualnego, ale przyjęcie tych przepisów nie może doprowadzić do ustanowienia generalnego zakazu stosowania uboju rytualnego.

Utrzymanie lub wprowadzenie zakazu tzw. uboju rytualnego przesądzałoby o naruszeniu przez państwa członkowskie art. 4 ust. 4 Rozporządzenia wyłączającego wprost stosowanie art. 4 ust. 1 do uboju według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne i celem Rozporządzenia, którego w Preambule podkreślono konieczność utrzymania możliwości przeprowadzania uboju rytualnego.

Określając zatem uprawnienia państw członkowskich wynikające z art. 26 Rozporządzenia od strony pozytywnej, należy wskazać, że w przypadku uboju według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne utrzymanie lub przyjęcie przepisów zapewniających dalej idącą ochronę zwierząt podczas uśmiercania może

---

² zważając, że ewentualne obowiązywanie tych przepisów w państwach członkowskich przesądza o niewłaściwej implementacji Dyrektywy, która dopuszczała uśmiercanie zwierząt bez ogłuszania w przypadku szczególnych metod uboju przewidzianych przez niektóre obyczaje religijne, a w pkt 18 Preambuły Rozporządzenia wyraźnie wskazano na konieczność utrzymania odstępstwa od nakazu ogłuszania zwierząt przed uśmierceniem w przypadku uboju rytualnego.

polegać na poddaniu tego typu uboju szczególnemu nadzorowi, zapewnieniu, że może być on dokonywany wyłącznie przez osoby o odpowiednich kwalifikacjach, wprowadzenia odpowiednich metod krępowania zwierząt w celu skrócenia im cierpienia, itd.

Z uwagi, że art. 34 ust. 1 uoz obowiązywał w momencie wprowadzenia w życie Rozporządzenia należy dokonywać jego oceny z uwzględnieniem art. 26 ust. 1 Rozporządzenia.

Przypomnieć w tym miejscu należy, że zgodnie z art. 34 ust. 1 uoz „Zwierzę kręgowie w ubojni może zostać uśmiercone tylko po uprzednim pozbawieniu świadomości przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje”. Wymaga rozważenia, czy przepis ten można uznać za wprowadzający dalej idącą ochronę zwierząt podczas uśmiercania w świetle art. 26 ust. 1 w zw z art. 4 ust. 4 Rozporządzenia i czy może on być stosowany od 1 stycznia 2013 r.

Przedstawiona wyżej analiza prowadzi do jednoznacznego wniosku. Art. 34 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt wprowadzający bezwzględny wymóg uprzedniego ogłuszenia zwierząt przed ich uśmierceniem jest niezgodny z przepisami Rozporządzenia, a w konsekwencji na terytorium RP począwszy od 1 stycznia 2013 r.³ ubój rytualny jest dopuszczalny na podstawie art. 4 ust. 4 Rozporządzenia, zgodnie z którym „W przypadku zwierząt poddawanych ubojowi według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne wymogi ust. 1 nie mają zastosowania, pod warunkiem, że ubój ma miejsce w rzeźni”.

Art. 34 ust. 1 jako sprzeczny z art. 4 ust. 4 Rozporządzenia i jednocześnie uniemożliwiający osiągnięcie celów Rozporządzenia nie mógł ponadto zostać utrzymany na skutek notyfikacji Komisji o zamiarze jego utrzymania. Na podstawie analizy przepisów Rozporządzenia należy bowiem stwierdzić, że art. 34 ust. 1 uoz wykracza poza granice „pewnego poziomu swobody” pozostawionego państwom członkowskim w odniesieniu do określania zasad przeprowadzania uboju rytualnego. Nie przewiduje on bowiem żadnych dalej idących środków odnoszących się do zasad dokonywania uboju rytualnego,

---

³ termin początkowy stosowania Rozporządzenia.

lecz całkowicie go zakazuje, co- jak zostało już wcześniej podniesione- jest nie do pogodzenia z brzmieniem i celem Rozporządzenia.

Powyższe nie wyłącza jednak przyjęcia przez Polskę dalej idących środków ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania zgodnie z metodami wymaganymi przez obrzędy religijne, przy czym ustanowienie odpowiednich regulacji w tym zakresie nie może prowadzić do ustanowienia zakazu stosowania uboju rytualnego w Polsce.

V. Podsumowanie

- 1) Art. 34 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt jest niezgodny z art. 4 ust. 4 Rozporządzenia, który przesądza, że wymóg uprzedniego ogłuszania zwierząt nie znajduje zastosowania w przypadku tzw. uboju rytualnego oraz celem Rozporządzenia, jakim było utrzymanie odstępstwa od ogłuszania zwierząt przed ubojem.
- 2) Okoliczność, że Minister Rolnictwa i Rozwoju wsi dokonał stosownej notyfikacji nie przesądza o możliwości stosowania art. 34 ust. 1 uoz na terenie RP. Regulacja tego przepisu nie mieści się bowiem w granicach swobody regulacyjnej pozostawionej państwom członkowskim w odniesieniu do zasad dokonywania tzw. uboju rytualnego.
- 3) Utrzymanie dalej idących środków ochrony zwierząt przez Państwa członkowskie nie może oznaczać generalnego zakazu tzw. uboju rytualnego. Może natomiast polegać w szczególności na poddaniu tego typu uboju szczególnemu nadzorowi, zapewnieniu, by był on dokonywany wyłącznie przez osoby o odpowiednich kwalifikacjach, wprowadzeniu odpowiednich metod krępowania zwierząt w celu skrócenia im cierpienia, itd.
- 4) Rozstrzygnięcie kolizji, która zaistniała pomiędzy art. 34 ust. 1 uoz a art. 4 ust. 4 Rozporządzenia powinno odbywać się w oparciu o zasadę pierwszeństwa prawa

unijnego, skutkującą automatycznym wyłączeniem stosowania jakichkolwiek aktów prawa krajowego sprzecznych z prawem unijnym.

- 5) W rezultacie począwszy od 1 stycznia 2013 r.⁴ ubój rytualny jest dopuszczalny na podstawie art. 4 ust. 4 Rozporządzenia, zgodnie z którym „w przypadku zwierząt poddawanych ubojowi według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne wymogi ust. 1 nie mają zastosowania, pod warunkiem, że ubój ma miejsce w rzeźni”.

prof. nadzw. dr hab. Anna Młynarska-Sobaczewska